

Kolekce galanterie pro milovníky knih

Barbora Ponížilová

Bakalářská práce
2015

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta multimediálních komunikací

Ateliér Design obuvi

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Barbora Ponížilová**
Osobní číslo: **K12481**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimédia a design - Design obuvi**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Kolekce určená milovníkům knih**

Zásady pro vypracování:

Navrhněte výtvarné řešení kolekce galanterie a doplňků vycházející z tématu. Předložte kolekci tří kusů galanterie a doplněk. Řešení dokumentujte kresebnými a grafickými návrhy v rozsahu minimálně 15 normostran, písemnou zprávou o rozsahu minimálně 20 normostran + obrazové přílohy, doložte stříhové řešení i technický popis.

Předložte vytištěný poster 100 x 70 cm, CD-ROM s bakalářskou prací, posterem, prezentací a obrazovou přílohou dokumentující vaše řešení v minimálním počtu 10 kusů. Na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte v minimálním počtu 10 kusů obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině a angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah bakalářské práce: **minimálně 25 normostran**
Rozsah příloh: **minimálně 15 normostran**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

JOHNSON, Anna. Handbags the power of the purse. New York: Workman Publishing, 2002. ISBN 13:978-0-7611-2377-4.

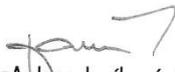
WILCOX, Claire. Bags. V&A Publishing, 1999 (paperback 2008). ISBN 9781851775361.

GŘEŠÁK, Václav. Konstrukce a modelování galanterie. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2011. ISBN 978-80-7454-097-4.

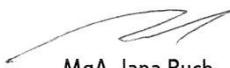
ŠTÝBROVÁ, Miroslava. Dějiny odívání – Boty, botky, botičky. Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-986-7

Vedoucí bakalářské práce: **MgA. Jana Buch**
Ateliér Design obuvi
Datum zadání bakalářské práce: **30. října 2014**
Termín odevzdání bakalářské práce: **16. května 2015**

Ve Zlíně dne 2. prosince 2014

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

MgA. Jana Buch
vedoucí ateliéru

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 18.3.2015.....

BARBORA PONČILLOVÁ
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělěčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3.

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užití-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo.

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce je zaměřena na vytvoření výtvarného řešení galanterní kolekce, která by byla přínosem především pro milovníky knih. Teoretická část je věnována knize obecně, její výrobě, současnosti i minulosti, vlivu a významu pro společnost. V praktické části je popsán vývoj kolekce, postup a celková realizace.

Klíčová slova: kniha, knižní vazba, historie knihy, sociální funkce knihy

ABSTRACT

The aim of this work is to create artistic solution of haberdashery collection that would be a benefit for book lovers. The theoretical part is dedicated to the book in general, its manufacturing, and book in a present and in a past, its influence and importance for society. In the practical part is described an evolution of the collection, process and realization.

Keywords: book, bookbinding, history of book, social function of the book

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce MgA. Janě Buch za odbornou pomoc při její tvorbě a zpracování, MgA. Veronice Jakóbkové za rady a korektury písemné části. Také své rodině a přátelům za pomoc, podporu a trpělivost.

„Vše už bylo řečeno, ale dosud ne každým.“ Karl Valentin

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 KNIHA	10
1.1 VÝVOJ KNIHY A KNIŽNÍ VAZBY	10
1.2 KNIŽNÍ VAZBA.....	13
1.3 KNIHA – PODLE OBSAHU, FORMÁTU, VNITŘNÍHO ČLENĚNÍ	15
2 ZPŮSOBY ŠÍŘENÍ/KNIŽNÍ TRH	19
2.1 NAKLADATELSTVÍ, KNIHKUPECTVÍ	19
2.2 KNIHOVNY A ARCHÍVY	20
3 KNIHA A SPOLEČNOST, FENOMÉN KNIHA	22
3.1 VÝZNAM	22
3.1.1 Péče a ochrana, uchovávání, restaurování knih.....	25
3.2 ČTENÁŘ A SBĚRATEL	26
3.3 SOUČASNOST A TRENDY DO BUDOUCNA	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 KOLEKCE	31
4.1 MATERIÁL A BAREVNOST	33
4.2 VIZUÁLNÍ ŘEŠENÍ	34
5 REALIZACE	35
5.1 TAŠKA 1	35
5.2 TAŠKA 2	35
5.3 TAŠKA 3	36
5.4 DOPLNĚK – POUZDRO	37
ZÁVĚR	38
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	39
SEZNAM OBRÁZKŮ	40
SEZNAM PŘÍLOH	41

ÚVOD

Cílem mé bakalářské práce je vytvořit kolekci vhodnou k přenášení knih, a to nejen na základě rozboru témat o knize, ale i podle vlastních pocitů a zkušeností.

Jakožto člověk, který rád čte a miluje příběhy, jsou pro mne knihy osobní záležitostí, proto jsem si hledala téma, které by tento fakt jistým způsobem zahrnovalo. Také vím, co život knihomolů obnáší a chtěla bych jim prostřednictvím této práce trochu ulehčit.

V kapitolách teoretické části se pokusím rozebrat a roztrždit knihu podle různých parametrů a pokrýt tak vše, co k ní patří. Dále bych zde chtěla najít inspiraci, nosný námět, který by dal směr, jímž bych se mohla ubírat při tvorbě jednotlivých modelů.

V praktické části budu usilovat o vytvoření vizuálního řešení celé kolekce, jež by byla reflexí na studium inspiračních zdrojů, mých idejí a myšlenek. Svými návrhy se chci pokusit zachytit a vyjádřit to, co knihy znamenají pro lidstvo, co si představíme, když mluvíme o knihách. Chtěla bych zhmotnit esenci letitosti, avšak zůstat v přítomnosti, tedy navrhnout věci nositelné v dnešní době, zpříjemnit strohost průmyslové výroby a vyhnout se vyumělkované zdobnosti. Nakonec bych ráda nastínila profil uživatele, popsala vývoj vzhledové a funkční stránky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KNIHA

Kniha, latinsky *liber*, řecky *biblio*, je považována za jednu z nejstarších a nejdůležitějších forem zdrojů vědění. Znalost písma umožnila zaznamenávání, šíření a uchování myšlenek, znalostí i zkušeností a jejich předávání z generace na generaci. Dokumentuje tak obraz vývoje člověka, jeho úspěchů i omylů. I když nejsou vždy pravdivé, často pod vlivem idejí své doby, národních preferencí, potřeb vládců nebo také jako projev nesouhlasu lidu, milované, zakazované, vynášené do nebes, zatracované, lživé, pravdivé, objevné, hloupé, přesto o době svého vzniku vypovídající....

Původ českého výrazu kniha není zcela jasný. Reálná je např. odvozenina od maďarského slova pro knihu *könyv*, čínského slova pro posvátnou knihu *king* nebo asyrského *kunukku* pro pečeť. Staroslověnský výraz *knigy* označoval pouze písmena. Kniha jako označení se ojediněle vyskytuje od 14. století, ale běžné je až od 16. století.¹

1.1 Vývoj knihy a knižní vazby

Vývoj knihy nemůže být správně pochopen bez znalosti souvislosti mezi písmem, které muselo být přizpůsobeno materiálu a psacímu prostředku: kámen, dláta – runy, hlína, rydla – klínové písmo,...

Za nejstarší psané dokumenty se považují hliněné tabulky. Ty první jsou datovány do 4. tisíciletí př. n. l. a byly objeveny v oblasti babylonsko-asyrské kultury. Jsou psány na hliněné destičky klínovým písmem. Pro uchování byly vysušeny nebo vypáleny, nacházejí se také ve formě větších hliněných válců nebo hranolů.

Další technika využívala dřevěné tabulky *tabellae*. Jedna z možností, jak na ně psát, využívala pera a inkoustu na dřevo obílené sádrou. Druhá metoda ryla písmena železným rydlem zvaným *stylus* do hladkého povrchu ztuhlého vosku. Často bývaly svazovány dohromady provázkem, který procházel otvory vyvrtanými do dřevěných okrajů.

---

¹ ŠMILAUER, Vladimír. 2015. *Etymologická procházka po škole* [online]. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/>

Za přímé předchůdce kodexu považujeme voskové tabulky – *polyptycha*, známé již od antiky. Jedná se o menší destičky se zvýšeným okrajem a plochou pokrytou voskem, z dubového, cedrového, palmového nebo cypřišového dřeva o rozměrech 40x15 cm. Destičky se přikládaly k sobě a svazovaly řemínkem. Dvojitě se nazývaly diptych, trojitě triptych a více dohromady spojených polyptych.

Jinou formou knihy užívané ve starověku byly listy papýru spojené a srolované ve svitek. Délka jednoho svitku mohla dosahovat až 40 metrů. Bývaly uchovávané ve zvláštních obalech s víkem *scriniích*. Kultura Číňanů, Egyptů a Řeků jej znala pod pojmem *rotulus*. Také se můžeme setkat s označením *volumen* odvozeným od slova *volvere* (svinovat). Majetní lidé si je nechávali nahlas předčítat vzdělanými otroky. Text byl psán ve sloupcích a pak srolován kolem tyče, která sloužila jako rukojeť. Problémem byla složitější manipulace při přeskokování či hledání v textu, navíc údaje o autorovi a textu byly umístěny až na konci.

Pustaka je typ knihy pocházející z oblasti Sumatry a Jávy. Skládala se z dlouhých a tenkých proužků kůry, které sloužily jako primitivní imitace papíru. Výsledné pruhy byly složeny do harmoniky a svázané provázkem tkaným z rákosí. Psalo se na ně inkoustem.

Kodex, taktéž označován jako špalíček nebo špalíčková knižní vazba, je svou výstavbou považován za předchůdce dnešní knihy. V antice jej představoval svazek destiček s voskovou vrstvou určenou ke psaní, pozdní antika nahradila dřevěné desky pergamenem nebo papírem. Až s počátkem našeho letopočtu se svitky začaly dělit na dvojlisty, vkládat do sebe a spojovat. Ještě později došlo na členění stránek do více složek, které se pak sešívaly dohromady a zpevňovaly vazbou. Kodex překonal svitek, zjednodušil orientaci v textu a umožnil listování.

Bloková kniha vzniká navršením a sešitím jednotlivých listů skrze provrtané otvory. Byla známá v Egyptě, Indii i Číně. Číňané znali také princip leporelového skládání, jenž vycházel z techniky deskového tisku, kde se kvůli výraznému reliéfu mohlo tisknout jen na jednu stranu. Styl skládání tak chránil tisk i reliéf.

Dalším zajímavým typem vazby je koptská knižní vazba, která se vyznačuje nevyztuženým šitím a nepotaženým hřbetem. Jednotlivé složky i s deskami jsou spojeny nepřerušovaným řetízkovým stehem. Exempláře dochované především díky vhodným klimatickým podmínkám jsou uloženy v mnoha muzeích světa.

Islámská knižní vazba se od ostatních lišila chlopní, která kryla přední ořízku, měla tkaný kapitálek a na dvou místech byla sešita řetízkovým stehem.²

Středověká knižní vazba si libovala v užívání těžkých vazeb z dubových, bukových, později smrkových a lipových desek.

Vazba se v době románské vyznačovala dřevěnými deskami, které byly zdobené malbou, rytím nebo řezbou bez potahu. Často byly překryté zlatým či stříbrným plechem. Oblíbená byla technika filigránu. Významnější svazky byly posázeny drahokamy, perlami, slonovinou nebo emailem. V pozdním období byly potahovány kůžemi, vzácnými textiliemi, také technika slepotisku již byla známa.

Pro gotickou vazbu se stal charakteristickým potah z tlustých přírodních usní a výrazné kování, např. nárožnice s puklou, řemeny se sponami k uzavírání, někdy i na zámek, řetězy... Toto bylo přidáváno spíše z funkčního a ochranného hlediska. Listy knižního bloku zůstávaly neořezané, v jedné rovině s deskami. Vyskytovaly se i polokožené vazby. Převažuje zdobení slepotiskem, ujímá se i technika řezby do hověziny, tepání a puncování. Byly vynalezeny i nové typy vazeb: sáčková, obalová s chlopněmi, obálková s vyztuženým hřbetem určena pro hospodářské účely.

Renesance byla ve znamení neuvěřitelného rozvoje knihařství. Pomineme-li knihtisk, přispěla vynálezem lepenky, používáním lehčích barevných usní, pergamenu, lněných a konopných motouzů (nahradily šlachy, řemínky). Nově se objevil pšeničný škrob a kliš, zlacení lístkovým zlatem, dodnes nejpoužívanější technika zdobení. Knižní blok byl zaoblen a ořezán, desky jej přesahují. Kování ustupuje zdobení přední desky, které přichází se středovou ražbou, *supralibros*, označením vlastníka dané knihy. Hřbet zůstává bez ozdob. Vedle řemínků a spon se k uzavírání užívá i barevných stuh. Stále je možno setkat se s polokoženou vazbou, kde je dřevo potažené jen v pásech kolem hřbetu.

Třicetiletá válka zpomalila vývoj knihy v baroku. Doznívají prvky renesance a manýrismu. Francouzské vazby se stávají vzorem. Jsou bohatě zdobené a zlacené i se hřbetem, předšádky se barví. Přezky nepřesahují přední desku, jsou uzavřeny trnem na hraně desky.

---

² KRÁL, Jindřich a KÁŇA, Pavel. *Umění vázat knihy*. Vyd. 1. Praha: Knihař, 2011, s. 11- 15, 33. ISBN 978-80-86292-45-8.

Vazby z období rokoka jsou bohatě zlaceny, převažuje rokajový ornament a vějířové vzory. Potahy jsou z mořené usně, hedvábí, brokátu, sametu. Na textil se našívají krajky, dracouny, zlacená měď, stříbro, drahé kameny, perly, malované materiály, email a jiné. Pozdní období zahrnuje malé formáty potaženy safiánem, hedvábím a prořezávaným pergamenem, který je podkládán barevnou usní.

Klasicismus se nese ve střízlivém duchu, převažují antické motivy, vázy, girlandy, ... Dekorace přední desky se omezuje jen na zlatý rámeček, lem a supralibros, o to víc je zdoben hřbet.

Do 19. století je vazba individuální řemeslný výrobek. Industrializace změnila zaběhnuté zvyklosti, objevuje se knihařské plátno, levné a pevné, a odpovídá na zvyšující se poptávku po knihách. Výroba se dělí na ruční zhotovení vazby a bloku s využitím nových strojů.

Ve 20. století se vyskytují tzv. mluvicí vazby, které mají na přední desce obrázek, který knihu charakterizuje, naznačuje její obsah. Obrázky byly nalepené na celoplátěné vazbě lemované zdobením. Jejich úlohu převzal přebal a vydržel až dodnes, jako významný ochranný a propagační prvek. Střídme zdobené desky byly jednoduše signovány grafickým znakem, emblémem nebo alespoň jménem knihárny. Od druhé poloviny 20. století probíhá výroba zcela průmyslově a typografové řeší kompletní úpravu knihy.³

1.2 Knižní vazba

Knihy se skládá z vazby a knižního bloku, který je vždy šit na vazby tkanice nebo gázy.

Ruční (řemeslná) knižní vazba je prací jednoho člověka, nanejvýš malé skupinky lidí s pomocí jednoduchých nástrojů. Různé techniky vyžadují odborníky vzdělané v daném oboru.

Rozlišují se dva základní typy:

- Zavěšovaná, podlepovaná – knižní blok je vlepen do samostatně zhotovených tuhých desek, tkanice se lepí mezi desky a předsádku.

---

³ KRÁL, Jindřich. *Moderní knihařství*. Vyd. 1. Brno: Knihař, Sursum, 1999, s. 21 – 48, 126, 139. ISBN 80-9019248-3. ISBN 80-85799-49-9.

- Nasazovaná – lepenkové desky a hřbetník se nalepují a nasazují přímo na knižní blok, vazy nebo tkanice se na desky lepí z vnější strany. K pevnosti přispívá ztužená předsádka, vyklepání drážek a přelepení hřbetu.

Knihovní vazba je označením pro variantu nasazované vazby v poloplátěném provedení s plátěnými rohy a pásky předsádek, bez ražby, s bílým páskem přes hřbet. Byla vyráběna pro veřejné knihovny.

Řemeslné knihařství zahrnuje také vazbu dokumentací, časopisů, skript a hudebnin. Patří zde i produkce specializovaných knihařských výrobků, jako jsou alba, desky na spisy, pasparty, krabice a pouzdra, napínání map a plánů, potahovaná kartonáž.

Umělecká knižní vazba bývá často řazena do kategorie ruční knižní vazby. Lze ji považovat za vrchol knihařského řemesla, jelikož zahrnuje dokonalé řemeslné zpracování, originální výtvarné řešení a mnohdy drahý, nesenadno dostupný, materiál. Umělecký knihař musí také zohlednit i finanční možnosti zákazníka, netvoří-li pro své potěšení. Může se uplatnit i jako restaurátor historické knižní vazby, provádět rekonstrukce knih a vzácných listin nebo zhotovovat jejich napodobeniny (faksimilie).

Jelikož se knihy staly spotřebním zbožím, bylo nutné přejít na průmyslovou výrobu. Díky rychle se vyvíjejícím technologiím, novým automatizovaným strojům či elektronicky řízeným výrobním linkám, bylo možné pokrýt stále se zvyšující poptávku. Knihařské provozy bývají stavěny přímo u tiskáren, slouží jako dokončovací úsek. Odtud pochází název polygrafická dokončovací úprava.

Jednotlivé druhy průmyslové vazby se rozlišují na tuhé, polotuhé, měkké a speciální. Jsou upraveny normou ON 88 37 50 – Knižní vazby. Podle této normy jsou rozděleny do devíti tříd, které jsou značené velkým písmenem V a číslicí od 1 až po 9.

Měkké vazby odpovídají označení V1 až V4, kdy se jedná o brožury s celkovou nebo dělenou obálkou. Jednotlivé složky brožurového bloku jsou k sobě lepeny nebo sešívány pomocí nití či drátěných skob. Listy s přebalem jsou seříznuty do jedné roviny. Nejběžnějším typem je lepená vazba V2.

Brožura s deskami z lehčí lepenky a označením V5, spadá spolu s leporelovou vazbou V6, mezi polotuhé vazby. Už se téměř nevyrábí.

Pro tuhou vazbu jsou charakteristické pevné lepenkové desky potahované plátnem, laminovaným papírem nebo i jiným materiálem. Nesou označení V7, V8. Vazba V9 je neob-

vyklá tím, že lepenkové desky nahradila plastovými, které se tvarují vysokofrekvenčním ohřevem.

Mezi speciální vazby můžeme zařadit brožuru s okraji, se záložkami, s přebalem, podlepované, knižní komplet v měkké obálce, švýcarskou brožuru, finskou Otabind a Tubebind, také vazby hardcover, flexcover, mohndruck.⁴

1.3 Kniha – podle obsahu, formátu, vnitřního členění

Obsah, složení knihy, může být nahlížen z různých úhlů. Níže je uvedeno alespoň to nejzákladnější dělení:

- podle žánru

Pokusů o jeho vymezení již bylo mnoho, lze využít například literárního členění, ale ani to nebude zcela přesné, jelikož se jednotlivé žánry mezi sebou prolínají. Můžeme zvolit historická, nakladatelská, obchodní i čtenářská kritéria nebo kritéria literární kritiky. Nakladatel si sám vymýšlí vlastní členění, která se mohou opírat o kritéria literárního dělení, a to třeba na základě svého edičního plánu, jeho obsahu i formální náplně.⁵

- podle formátu

„Měřítkem knihy je člověk. Délka jeho paží, schopnost periferního vidění a nazíratelná vzdálenost jsou určující. Kniha slouží čtenáři a volba knižního formátu má být podřízena tomu, jakým způsobem a na jakých místech čte. Rozeznáváme knihy do ruky, do kapsy, dokonce i takové, u kterých se předpokládá, že budou ležet rozložené na stole.“⁶

Formát je určující pro výsledný vzhled knihy. Pro každý žánr se hodí jiná velikost, poezii více sluší menší formát, jelikož je většinou osobní, důvěrná. Beletrie má spotřební charak-

---

⁴ KRÁL, Jindřich. *Moderní knihařství*. Vyd. 1. Brno: Knihař, Sursum, 1999, s. 15-17, 126, 139, 199-202. ISBN 80-9019248-3. ISBN 80-85799-49-9.

⁵ HALADA, Jan. *Člověk a kniha: Úvod do nakladatelské specializace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993, s. 108,109. ISBN 80-7066-767-2.

⁶ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011, s. 83. ISBN 978-80-7294-393-7.

ter, proto se její formát ustálil na přibližné velikosti A5. Dětská literatura naopak umožňuje velké množství různých kreativních řešení.⁷

Jako první parametr formátu se uvádí šířka, pak výška. Čísla udávají rozměry knižního bloku, ne desek. Používají se formáty normalizované, nejčastěji řada A a B nebo genericke: R8 (130x200mm), formát klasických paperbacků (108x180mm), čtvercový (195x200, 145x150mm). Normalizované řady fungují od roku 1922, předtím byl formát stanoven podle počtu přeložení papírového archu. Největší formát, kdy arch byl přeložen jen jednou, se nazývá *folio*, dvojí překlad *kvart*, trojí *oktáv* nebo *osmerka*, čtverý *sedes*, na třetiny a pak ještě na dvakrát *duodes*.⁸

- podle vnitřního členění

Vnitřní členění napomáhá orientaci. Základním pravidlem je, že vše důležité má být na liché straně. Knižní blok se dělí na vstupní strany, vlastní knižní obsah a závěrečné strany.

Na jedné z prvních stran bývá *signet*. Původně se jednalo o dekorativní, grafickou nebo typografickou značku tiskaře a nakladatele. Je znám už od půlky 15. století. V současnosti zobrazuje především logo nakladatele.

Další důležitou částí je *hlavní titul*, který obsahuje podstatné údaje o knize, jako je název díla, jméno autora, místo vydání, název edice apod. Nemusí se nutně omezovat jen na jednu stranu.

Lichá stránka před hlavním titulem se nazývá *patitul* neboli *předtitul*. Také se užívá řeckého termínu *antipora* nebo anglického *half-title*. Jeho hlavní funkce je ochranná, neboť při poškození a odtržení vazby je podle něj možné knihu stále identifikovat. Ve zkrácené formě uvádí název knihy.

Frontispis, *protititul* bývala nejčastěji ilustrace, grafický list, fotografie, mapa nebo portrét autora. Byl umístěován na sudou stranu před hlavním titulem. V dnešní době už působí zastarale. Častější variantou bývá propojení ilustrace a titulního listu v jeden celek.

---

⁷PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011, s. 84-87. ISBN 978-80-7294-393-7.

⁸PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha*. Vyd. 3. Příbram: Pistorius&Olšanská, 2011, s. 69-74. ISBN 978-80-87053-50-8.

Nepovinným prvkem knižní úpravy se stala *dedikace*, věnování. Jedná se o jedno až dvouřádkový text, který lze připojit k jiným údajům.

Impresum bývá umístěno v úvodní části knihy na sudé stránce, nejčastěji mezi titulem a vlastním textem knihy. Dříve obsahovalo některé údaje z tiráže, proto se termín autorská tiráž zdá být vhodnější. Ani copyrightová stránka či nakladatelský záznam nejsou chybným označením, jelikož obsahuje seznam autorů a lektorů, copyrighty autorů, ilustrátorů a nakladatele, poděkování za sponzorství či grantovou podporu, ISBN nebo ISSN. V některých případech může být sloučeno s technickou tiráží, neboť poskytuje všechny autorské i technické informace hned v úvodní části knihy.

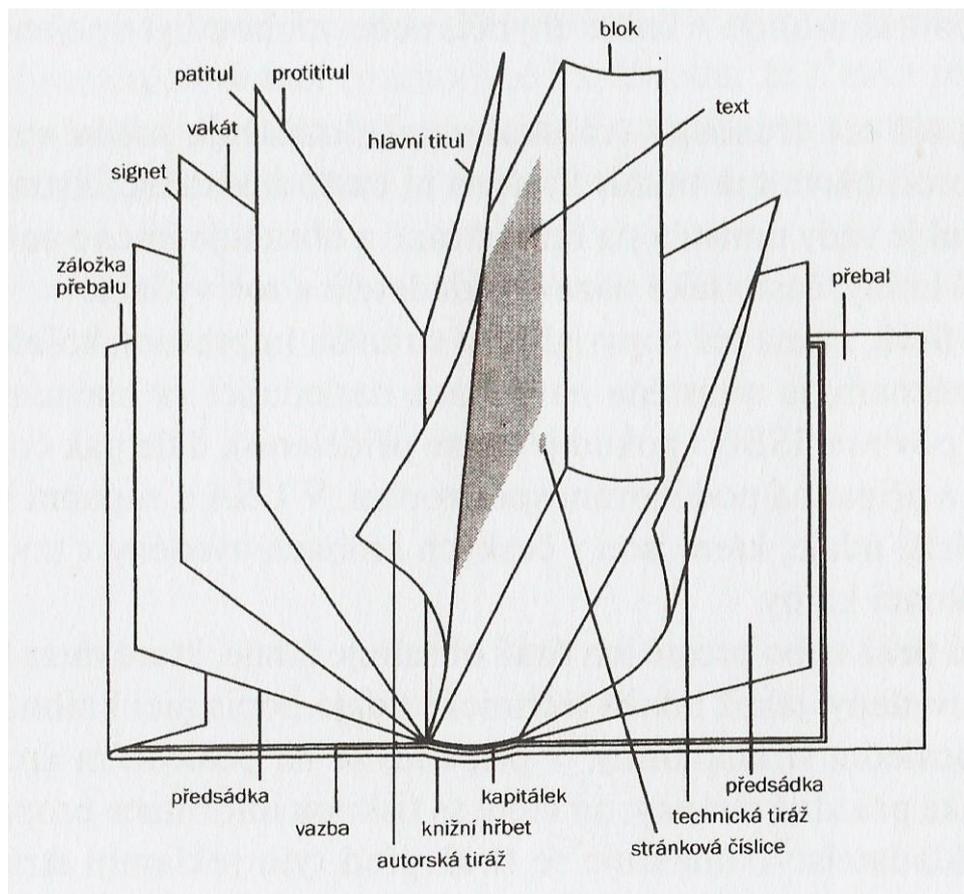
Jako základní navigační prvek bývá obsah nepostradatelný především u odborné literatury. Vzhledem ke struktuře upravovaného titulu, ze kterého vychází, může nabývat různých podob. *Rejstříky, glosáře a soupisy vyobrazení* jsou druhem pořadové sazby a také slouží jako orientační prvky. Rejstříky (jmenný, místní, věcný) patří vůbec k těm nejsložitějším druhům.

Tiráž, kolofon, explicit či *technická tiráž* jsou názvy té úplně poslední stránky knihy, jenž obsahuje název, autora díla, u překladů jméno překladatele a název původního vydání, dále jméno odpovědného redaktora, autora grafické sazby, použité písmo, jméno, sídlo tiskárny a nakladatele, rok a pořadí vydání, případně ISBN. U hodnotnějších publikací může být uveden i typ použitého papíru, což ocení zejména bibliofilové. Ojedinelým údajem v tiráži bývá ručně vepsané číslo výtisku a podpis autora textu, úpravy, ilustrátora, ...

Vakát označuje prázdnou stranu, ať už se nachází kdekoli v knize.⁹

---

⁹ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011, s. 95, 96. ISBN 978-80-7294-393-7.

Obrázek 1 – Části knihy¹⁰

---

¹⁰ PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha*. Vyd. 3. Příbram: Pistorius&Olšanská, 2011, s. 48. ISBN 978-80-87053-50-8.

2 ZPŮSOBY ŠÍŘENÍ/KNIŽNÍ TRH

Písmo, podle Roberta Escarpita, umožnilo překonat slovem čas, ale kniha umožnila překonat slovem prostor.

O nákupu prvních knih máme jen velmi nejasnou představu, a to i po vynálezu knihtisku. Pojem knihař zahrnoval výrobce i prodejce knih, osobu, která nakupovala rukopisy či tištěné archy, vázala je a prodávala. Také víme, že některé první tištěné knihy nebyly prodávány svázané, ale nechávaly se vázat v různých knihařských dílnách, což zapříčinilo rozmanitost vazeb ve sbírkách. Díla, která se svázaná už prodávala, se objevují mezi 17. a 18. stoletím pod názvem nakladatelské vazby. Za průkopníka těchto vazeb je považován benátský tiskař z 15. století Aldus Manutius, kterého napadlo vydávat menší knihy v lehkých vazbách a v sériích. Vznikly tak první knihy formátu „do kapsy“, jež ulehčovaly přepravu.

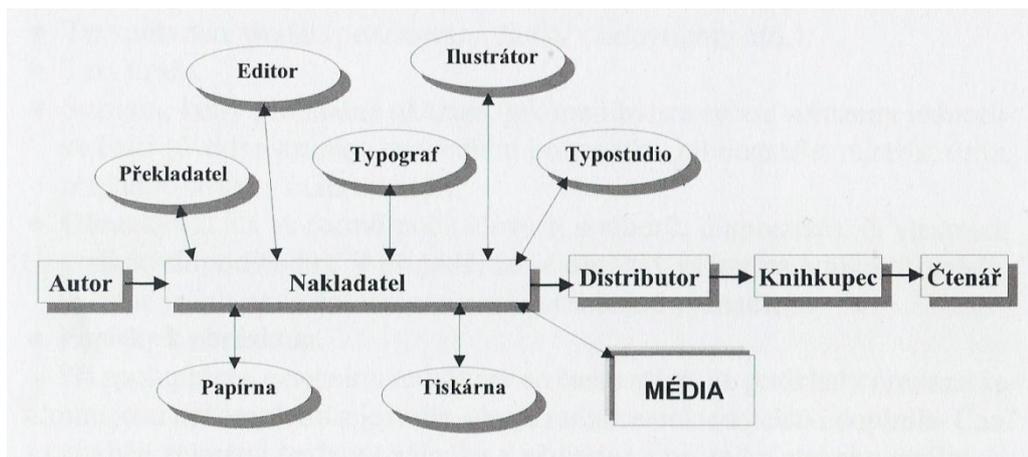
I v dnešní době je těžké udržet si dokonalý přehled o neuvěřitelném množství možností, jak si opatřit knihu. Byla by škoda nezmínit projekty, které se pokouší vrátit staré, odložené nebo nikdy nečtené knihy znovu do oběhu, např. Little Free Library, nebo webové stránky pro výměnu knih – knihobeznik.cz, bookcrossing.com, book swap (profil na facebooku), knihotoc.cz.

2.1 Nakladatelství, knihkupectví

Nakladatelství funguje jako kulturní a hospodářská organizace, která vydává především neperiodické publikace. Nakladatel stojí za výběrem titulů, realizací knih a i za jejím prodejem knihkupci.¹¹

---

¹¹ PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha*. Vyd. 3. Příbram: Pistorius&Olšanská, 2011, s. 134. ISBN 978-80-87053-50-8.

Obrázek 2 – Schéma cesty knihy ke čtenáři¹²

Knihkupectví existují od počátků knihy, knihkupec realizuje nakladatelovy záměry, je důležitým a nenahraditelným zprostředkovatelem a má nejbližší k čtenáři. Nakladatel je posílání, knihkupec je služba. Prodej knih lze realizovat v mnoha podobách a na různých místech.¹³

2.2 Knihovny a archívy

Knihovny a archívy slouží k ukládání psaných dokumentů a umožňují jejich opětovné použití, jsou do jisté míry zárukou kontinuity vývoje lidské společnosti.

Skladují „paměť“, starají se o to, aby kulturní prostor nebyl přeplněn, ale abychom si potřebné údaje mohli vždy dohledat.

„Archiv je instituce, která shromažďuje, zpracovává a zprostředkovává archivní dokumenty. Pojmem archivní dokument se označuje grafický, převážně písemný dokument, který je produktem určité instituce, nebo osobní veřejné činnosti jednotlivce, má dokumentární

¹² PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha*. Vyd. 3. Příbram: Pistorius&Olšanská, 2011, s. 134. ISBN 978-80-87053-50-8.

¹³ HALADA, Jan. *Člověk a kniha: Úvod do nakladatelské specializace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993, s. 50,68. ISBN 80-7066-767-2.

*hodnotu, což znamená, že se počítá s tím, že tento dokument má a také do budoucna si zachová svůj politický, historický nebo kulturní význam“.*¹⁴

Knihovny jsou významným odběratelem a uchovávatelem knižní produkce. Rozlišujeme knihovny národního, celostátního a univerzitního charakteru, včetně knihoven ústavů a institucí, nadací, knihovny veřejné, lidové, vzdělávací, technické, muzejní, archivní, specializované, školní, privátní apod. Knihovny také pořádají semináře odborné, ale i pro laiky, autorská čtení, setkání, výstavy knih apod. Některé nabízejí dokonce i mezinárodní výpůjčky.¹⁵

Definovat knihovnu je stejně tak těžké jako definovat knihu. Jediným relativně pevným bodem v definici knihovny je uspořádanost knihovního fondu jako souboru zaznamenaného poznání, to znamená, že musí existovat i přístup k tomuto fondu ať již v podobě tradičních nebo počítačových katalogů anebo přímý přístup, ovšem tento fond musí být již zpravidla věcně uspořádán.¹⁶

---

¹⁴ CEJPEK, Jiří a kolektiv. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002, s. 10. ISBN 80-246-0323-3.

¹⁵ HALADA, Jan. *Člověk a kniha: úvod do nakladatelské specializace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993, s. 44-45. ISBN 80-7066-767-2.

¹⁶ CEJPEK, Jiří a kolektiv. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002, s. 7, 10. ISBN 80-246-0323-3.

3 KNIHA A SPOLEČNOST, FENOMÉN KNIHA

Zde se pokusím definovat roli knihy v životě společnosti i jednotlivce. Objasnit důvody, proč je kniha tak důležitá. Kniha, jako nejstarší komunikační prostředek, figuruje od vynalezení písma v našich životech po celá staletí, přežívá autory i čtenáře. Jako trvalá, často přeceňovaná i podceňovaná, součást každé kultury, kterou vytváří a uchovává, vždy vypovídá o člověku a době, ve které žil.

Bývá spojována a navazuje na mnoho vědních oborů. Filozofie, náboženství, umění a vědy by se bez jejího zprostředkování neobešly. Také může být samotným předmětem studia, např. vědní obory zabývající se studiem knih z pohledu jejich vlivu na společnost – sociologie literatury, sociologie knihy, psychosociologie čtení, book studies,...

Role posvátných knih, předávání idejí, vědeckých informací, etických a společenských norem, pravidel chování, formování dobového názoru i vytváření životního stylu, to vše potvrzuje nezastupitelnou úlohu knihy v kultuře a při vytváření a uchovávání hodnot.

Vztah ke knize se v průběhu dějin měnil a vyvíjel v závislosti na formě knihy, ceně, způsobu rozšiřování, nabídce a poptávce a možnosti jejího vlastnění, ale podstata sdělení a účinku je téměř neměnná. Je považována za svébytný fenomén. Mnohé definice, které se snaží pojem knihy vymezit, vycházejí z historického, materiálně-technického hlediska, pro upřesnění vlivu tohoto média na společnost mnohem lépe poslouží vymezení jejich funkcí.

3.1 Význam

Knihy plní celou řadu funkcí. Hrají nezastupitelnou roli v životě jednotlivce i společnosti, zobrazují pocity, nálady, přání, obavy, inspirují, radí, utěšují, baví, mohou poskytnout řešení problémů, předcházet jim, předávat zkušenost.

Podle J. Halady rozlišujeme funkce knihy:

- Duchovně materializační, výtvar lidského ducha a ruky

Kniha náleží nejen duchovní, ale i hmotné kultuře. Je důležité nazírat na ni jako na celek, komplex tvůrčích nápadů a jejich profesionální provedení. Na knize se nepodílí jen autor, jeho invence, tvůrčí záměr a forma zpracování, podstata sdělení, umění vyprávět, zaujmout, ale i písař, přepisovač, lektor, nakladatel, výtvarník, grafik, ilustrátor, fotograf atd., a také její výrobce od historických podob iluminátora, knihvazače, tiskaře, technického redaktora až po nejmodernější techniku.

- Axiologickou (hodnotovou) a estetickou, kniha tvoří a uchovává kulturu

Lidská společnost chápe a interpretuje svět v každém historickém a kulturním období svým způsobem, vytváří si svůj hodnotový systém a osobitý životní styl. Každá kultura se vyznačuje specifickými rysy. Kniha nepotřebuje důkaz, že je součástí kultury, neboť už samotný fakt její dosavadní existence je oním důkazem. Kniha odráží i uchovává, rozšiřuje a předává hodnotový systém jedné epochy těm následujícím.

- Heuristická (metodicky výzkumná), kniha je historickým svědectvím doby

To, co je uloženo v knihách, to opravdu zůstává. Kniha jako historické svědectví doby zachycuje nejen fakta, události, děje v objektivním písemném projevu, ale i v subjektivním prožitku nálad, pocitů, dojmů, radostí a smutků, vášní, lásky a nenávisti a tak podobně. Z knih se dovídáme nejen o své minulosti, ale zažíváme i svou přítomnost, která vypovídá o neměnné lidské podstatě a neustále se opakuje v určitých stereotypch. Skrze knihy poznáváme nejen vznešené pravdy, ale i každodenní život člověka v průběhu různých historických epoch. Kniha slouží jako uchování obecných znalostí a individuálních zkušeností, ve své podstatě představuje paměť lidstva.

- Sociálně psychologickou, kniha je součástí procesu humanizace (zlidštění, zušlechťování lidské povahy) osobnosti

Ať už chápeme humanizaci jakkoli, jisté je, že kniha stojí u základů tohoto procesu. Je jeho faktickou zárukou nejen v teoretické rovině a praktickém uchování, ale je i imanentní tomuto procesu, udržuje ho a pomáhá ho rozvíjet. Postavení knihy ve společnosti je adekvátní sebeuvědomění a sebevědomí každé společnosti. Od počátků toho, co nazýváme a chápeme jako knižní kulturu, není kniha jen předmětem sdělení, ale i vyjádřením společenského statutu, symbolu, dokonce slouží i jako dekorativní předmět.

Pro vyjasnění sociálně psychologické funkce musíme v knize najít sociální aspekt, jímž je literatura, která bývá s knihou ztotožňována a také v tomto kontextu chápána. Jejím základním vyjadřovacím prostředkem se stal jazyk, jenž je sám o sobě sociálním výtvozem. Literatura je sociální institucí a jako taková existovala jen ve vztahu k jiným sociálním funkcím. Dříve byla v těsné vazbě s rituálem, magií a hrou, dnes koexistuje se státem, právem, morálkou, náboženstvím, s rodinou a politickým systémem.

- Noetická a edukativní, kniha je hlavní nástroj výchovy a vzdělání

Kniha je nejen přirozenou a neodmyslitelnou součástí každého výchovného a vzdělávacího systému, ale i důležitou součástí náplně volného času. Tyto funkce by měly být obsaženy především v dětských knihách, které by měly disponovat intuitivností a bezprostředním poznáním, měly by zprostředkovávat obrazy, které jsou dítěti blízké, které miluje a které pro něj znamenají radost a štěstí. Mají probouzet úctu ke všemu živému, skutečný cit, naučit respektovat pravidla každé hry, přibližovat vědění, ale i obsahovat morálku, jež stojí za to, aby ovlivnila náš život. Kromě těchto funkcí kniha také ovlivňuje a vytváří specifický vztah mezi příběhem, autorem a čtenářem.

- Komunikativní, kniha je informační médium

Kniha je nejstarším informačním médiem s komunikativní funkcí, která může být chápána jako sdílení něčeho společného a jako taková je nahlížena nesmírně široce a z různých úhlů, nelze tedy dospět k jednotnému názoru. Informace může být chápána jako zpráva, sdělení obsahu či jako měřitelná veličina. Literární komunikace zahrnuje proces přenosu informace mezi autorem a příjemcem, přičemž základní povaha této informace je estetická. Ať již rozlišujeme knihu v její literární a funkční roli jakkoli, vždy se jedná o druh komunikace.

- Ekonomická, kniha je zboží

Od svého vzniku byla kniha předmětem nabídky a poptávky. Práce v ní uložená nemůže být vyjádřena jen její kulturní hodnotou, musí být vyjádřena i cenou. Knihu můžeme brát za první masově vyráběné zboží. Dnes si ji již stěží lze představit jinak než jako zboží. Knižní trh má své zájemce o levné zboží i exkluzivní, náročné kupce i příležitostné zákazníky. Knihy jsou rovněž předmětem konzumu i spekulací, mají svou variabilitu cen jako každé jiné zboží. Přesto v sobě spojují hodnotu kulturního statku i prodejního artiklu.¹⁷

---

¹⁷ HALADA, Jan. *Člověk a kniha: úvod do nakladatelské specializace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993, s. 5-30. ISBN 80-7066-767-2.

3.1.1 Péče a ochrana, uchovávání, restaurování knih

Bez knižní kultury se nelze obejít, je klíčová pro zachování kontinuity informací, zkušeností a hodnotových systémů. Výše zmíněné funkce jsou dostatečným podnětem k tomu, abychom se o jejich záchranu alespoň pokusili a docenili tím jejich plného významu.

Jelikož není v lidských silách zvládnout dobře se postarat o všechny důležité svazky, můžeme se alespoň pokusit pečovat o ty naše. Pěkným příkladem může být ilustrace od Josefa Lada s textem od Jiřího Mahena Braňte knihu!

Obrázek 3 – Plakát: Braňte knihu!¹⁸

¹⁸ Cestinarka [online]. 2012. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://cestinarka.blog.cz/1211/brante-knihu-kdo-se-nauci> 2012

Všechny knihy stárnou buď vlivem prostředí, kolísáním teplot, vlhkostí, účinkem světla, prachu, agresivních částic z ovzduší, stykem s leptajícími látkami (pot, saze), napadením biologickými škůdci nebo mechanickou manipulací.

Chátrání můžeme zastavit nebo zpomalit následujícími procesy, které se vztahují k historickým památkám obecně.

Restaurování znamená uvedení zvláště staré, poškozené umělecké památky do stavu podobnému původnímu, kdy se ve smyslu uznávaných pravidel mění i její vzhled. Jedná se o vysoce náročnou a odbornou činnost vědeckých, uměleckohistorických a badatelských směrů, která zahrnuje práci knihaře – konzervátora, chemika – technologa a historika umění. Metoda vhodnou formou doplňuje chybějící drobnější a nepodstatné části, v krajním případě se může přistoupit i k celkové převazbě knihy. Restaurátor musí sepsat podrobnou zprávu, kde popisuje všechny provedené zásahy.

Konzervování je taktéž metoda památkové péče. Její princip spočívá v odborném ošetření a zabezpečení proti zkáze při zachování původního stavu, bez jakýchkoli konstrukčních zásahů. Mezi procedury prováděné konzervátorem patří dezinfekce, zpevnění listů, změkčení vysušeného koženého potahu a další, při kterých není třeba knihu rozebírat.¹⁹

Knihářské restaurátorské dílny a konzervátorská pracoviště vznikají při archívech, knihovnách a muzeích.

3.2 Čtenář a sběratel

V závislosti na vývoji a proměnách knihy, které odráží dosaženou míru poznání světa a její interpretace, se mění i čtenář. Počty čtenářů pochopitelně odpovídají publikačním možnostem rozšiřování knih, jejich dosahu, dopravě, skladování a technické reprodukci. Patnácté století je ve všeobecném vývoji zlomovým bodem. Do okruhu intelektuálně založených, vzdělaných skupin čtenářů vstupují další skupiny a vrstvy. Ty však vyžadují i jiný způsob zobrazování i vyprávění a tím se mění i role autorů a pochopitelně nakladatelů.

---

¹⁹ KRÁL, Jindřich. *Moderní knihařství*. Vyd. 1. Brno: Knihař, Sursum, 1999, s. 448. ISBN 80-9019248-3. ISBN 80-85799-49-9.

Pokusů vymezit čtenářské typy bylo podniknuto nespočet a existuje celá řada užších a širších vymezení. Např. typ racionální, estetický, utilitární, sociativní, etický a emocionální. Záleží na přístupu vědní disciplíny.

Vztah ke knize je motivován různě. Kniha není chápána čtenáři vždy jen jako kulturní statek, ale i jako spotřební předmět, událost, o které se mluví, předmět snobského i utilitárního zájmu, ideologického nástroje, dekorace, sběratelství apod. Nároky čtenářů na knihy se mění, klesají a rostou, čtenář je přizpůsobivý, ale i tvrdošíjný ve svých názorech, přičemž se dají vyjádřit i modely čtenářského zájmu, ideálního, masového, intelektuálního, příležitostného. O čtenářích se vedou statistiky, diskuse je i předmětem výzkumů.

„Čtení je aktivní proces, vyžaduje od čtenáře, aby do něj investoval sám sebe, svou vlastní energii.“²⁰

Četba má také spoustu funkcí, neslouží jen jako zábava. Čteme, protože musíme. Četba má společenský rozměr, umožňuje orientaci ve světě. Denně se setkáváme s textem, ať už se jedná o popisky etiket, různých předmětů, smluv, listin, reklam, návodů. Čtení se nemůžeme vyhnout, ačkoli neslouží jako jediný zdroj poznání.

Čtenář nebo majitel knih, sběratel? Většina čtoucí populace je kombinací obou. Čtenář knihy čte, ale nemusí je nutně vlastnit, zatímco sběratel knihy vlastní, ale nemusí je číst. Čím více knih má, tím větší je procento těch nepřečtených.

„Byla to nahlas projevená snaha vrátit knihám aspoň částečně jejich původní lesk a zasadit se o zvýšení kvality knižní produkce ve všech ohledech.“²¹

Vznik sdružení milovníků knih – bibliofilských spolků – reagoval na pozvolný úpadek knižní kultury. Snažili se navrátit knize krásu. Usilovali o dokonalé propojení písma, materiálu a grafické úpravy, které by se spolu s obsahem knihy spojilo v umělecky hodnotný celek. První bibliofilský spolek The Roxburghe Club byl založen v Londýně 17. června 1812. Spolek českých bibliofilů vznikl v březnu 1908.

---

²⁰ HALADA, Jan. *Člověk a kniha: Úvod do nakladatelské specializace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993, s. 78, 79, 85, 86. ISBN 80-7066-767-2.

²¹ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011, s. 25. ISBN 978-80-7294-393-7.

Existuje mnoho důvodů proč sbírat knihy. Jsou krásné, vzácné, obsahují množství informací. Někdo sbírá pro sbírání samotné, ale bibliofil vyhledává knihy především kvůli jejich estetické stránce a řemeslné dokonalosti. Naopak biblioman, chorobně posedlý sběratel, který se pro získání vytoužené knihy nebojí spáchat zločin, je vyhledává pro jejich zpeněžitelnou hodnotu.

Ničení knih, vytrhávání stránek textu nebo ilustrací vzácných knih za účelem zisku nebo z pouhého rozmaru je považováno za *biblioklasmus*. Lidé, kteří se věnují této činnosti, jsou nazýváni řezníky.

3.3 Současnost a trendy do budoucna

V minulosti měla kniha hodnotu celé vesnice, po vynálezu knihtisku celého domu, statku nebo stáda dobytku. Proti krádežím se knihy dokonce přivazovaly k pultíku řetězem, tzv. *libri catenati*; proto bylo nutné z knihy jako luxusního zboží udělat zboží spotřební, užitkové, což v dnešní době funguje dokonale, zvláště když si uvědomíme, že v ČR ročně vychází přibližně osmnáct tisíc titulů ročně. Náklady se tají a nedá se zjistit, kolik kusů bylo vydáno. Vývoj knihy prošel z celokožené, polokožené až k celoplátěné vazbě, která je dnes považována za luxusní zboží, až k laciným paperbackům. Tento trend masového pokrytí pokračuje často na úkor kvality (obsahové, výtvarné i technické). Přesto si kniha rozšířila své odbytové možnosti a v konkurenci ostatních medií si dokázala své postavení udržet. Technický rozvoj způsobil demokratizaci a zlevnění knihy, vzdálil autora knihy od tiskaře a jako prostředníka uvedl definitivně nakladatele.

Nahradí e-book obyčejnou knihu? Kniha představuje, podobně jako kolo nebo lžíce, kladi-vo či nůžky, vynález, který už lepší být nemůže, svou formou přesně odpovídá své funkci. Možná se změní materiál, z něhož je vyrobena, ale pořád zůstane tím, čím je. Čtečky jsou jen dalším rozšířením dostupných možností. Co tato změna bude znamenat pro nás? Co získáme, o co přijdeme? Nové technologie knihu neznehodnotily. Čtečka přináší mnohá zlepšení, nová využití pro různé typy dokumentů atd., ale je závislá na elektřině; není jisté,

že v budoucnu bude dostatek energie, abychom ji mohli uvést do provozu.²² Digitální knihovna s sebou nese nespoutané hromadění titulů, přesto nemá problém s místem.²³

---

²² DE TONNAC, Philippe a Jean-Claude CARRIERE a Umberto ECO *Knih se jen tak nezavíme*. vyd. 1. Praha: Argo, 2010, s. 14, 26. ISBN 978-80-257-0266-6.

²³ PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011, s. 9, 24, 19-27. ISBN 978-80-7294-393-7.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 KOLEKCE

Tato kolekce byla vytvořena především proto, aby byla přínosem pro milovníky knih. Chtěla jsem se pokusit vytvořit takové návrhové řešení, které by pokrylo plánované i neplánované návštěvy knihovny a které by celkově zpříjemnilo běžný život knihomola. Až příliš často se mi stávalo, že jsem z knihovny odcházela s nedopnutou taškou, z níž knihy málem vypadly.

Pro tuto kolekci bylo zcela zásadní studium knižní vazby, kterou jsem se rozhodla inspirovat. Důvodem, proč jsem si ji zvolila, bylo množství způsobů, jak ji lze uchopit. Vybrala jsem si její příčný průřez, který při zjednodušení může vypadat jako boční profil tašky, a na jeho základě jsem budovala svou představu výsledných modelů. Dalším podstatným bodem v tomto procesu bylo odlepení kapes tašky od vnějších stěn, což předznamenalo princip omotávání, který se následně stal určujícím rysem celé kolekce.

Nezávisle na této práci jsem shlédla část dokumentu, v němž byl ukázán obal na knihy ve formě peřinky. Kniha byla do peřinky jen zabalena a pokládána na stůl. Peřinka nebyla určena k přenášení, pouze chránila knihu před poničením. Líbila se mi myšlenka vytvoření komfortu pro knihy, navíc se skvěle doplňovala s předchozí inspirací a taktéž se stala určujícím prvkem.

Zde, mezi výčet inspirací, bych ráda zařadila i ryze subjektivní motivy. Pokoušela jsem se zachytit to, co dělá knihu knihou. Jsme civilizace, která byla utvářena i s její pomocí. Některé byly povyšovány na objekt kultu, lidé se k nim chovali s úctou, vážili si jich. Předávali si tuto zkušenost napříč časem a její část zůstala i v nás. I pouhá představa ničení knihy není pro většinu lidí příjemná, ale platí to i naopak, když si představíme například knihovnu, vybaví se nám útulná příjemně vytopená místnost ozářená měkkým světlem, a ta přímo vybízí usadit se s jedním z exemplářů v ruce do pohodlného křesla.

Obrázek 4 – Moodboard

Obrázek 5 – Inspirační koláž

4.1 Materiál a barevnost

Vycházela jsem z materiálů běžně užívaných pro vázání knih, z usně a plátna. Mému zá-
 měru skvěle posloužila nubuková useň, kterou se mi následnými úpravami, krémováním,
 zažehlováním, kartáčováním a následným zafixováním podařilo získat potřebný vzhled,
 starého, roky užívaného materiálu, ale zároveň dostatečně nového – léta užívané novosti.
 Původně zamýšlené použití plátna bylo nahrazeno kostýmovou textilií, která svým vzhle-
 dem více odpovídala celkovému konceptu.

Barevnost usně vycházela z obecného předpokladu barvy převažující ve starých knihov-
 nách, tedy převážně z tmavě teplých hnědých odstínů. Látka měla být v kontrastu k usni
 v studených tónech světle šedé. Bohužel se mi nepodařilo takový odstín v nabídce textil-
 ních firem sehnat.

Pro kování jsem zvolila barvu stříbrnou, jelikož na rozdíl od zlaté působí čistším, ne tak laciným dojmem.

Obrázek 6 – Původní a výsledná barva usně, použitý materiál

4.2 Vizuální řešení

Aby byla kolekce koherentní, vytvořila jsem si soubor společných rysů, kterých jsem se v průběhu realizace držela. Prvním rysem je použití materiálu ve velkých plochách. Druhým se stal princip ovinování, obalování, omotávání. Tašky vychází z jednoduchého obdélníkového střihu, který je přizpůsoben pro provlékání a protahování. Dále ve skladbě jednotlivých výrobků figurují popruhy, pásky a pásy.

Také jsem se pro úplnost této kolekce pokusila vytvořit společné logo.

Uživatele si představuji jako muže nebo ženu ve věku přibližně od 20 do 50 let, pohybující se v městském prostředí. Jako inteligent, knihomil se příliš nestará o módu a trendy, je spíše praktického smýšlení a preferuje jednoduchost.

5 REALIZACE

Tato kapitola v sobě shrnuje to podstatné, co stálo při vzniku jednotlivých modelů, jejichž velikost byla odvozena od velikosti knižních formátů. Výsledná kolekce se skládá ze čtyř modelů tří tašek a jednoho pouzdra.

5.1 Taška 1

Prvním modelem kolekce je velká taška na knihy formátu A5 i A4. Textilní část je pratelná, pásek i usňový obal jsou odnímatelné. V původním záměru byla taška tvořena jen pruhem textilie s usňovým dnem volně navlečeným na popruhu a k tašce přichyceným pomocí stiskacích knoflíků tzv. druků. Stejným způsobem mělo být řešeno i víko. V průběhu práce se to ukázalo jako nedostatečné a nepraktické řešení, neboť by se celá taška mohla při manipulaci rozepnout a rozpadnout díky váze knih. Z těchto důvodů jsem přistoupila na variantu textilní tašky se dnem. To mi umožnilo vytvořit samostatně nositelnou tašku. Obalem z usně je možno tašku zcela uzavřít a ochránit uložené knihy třeba před deštěm. Vnitřní prostor textilní tašky může být ve dvou variantách rozdělen na 2 nebo 3 kapsy.

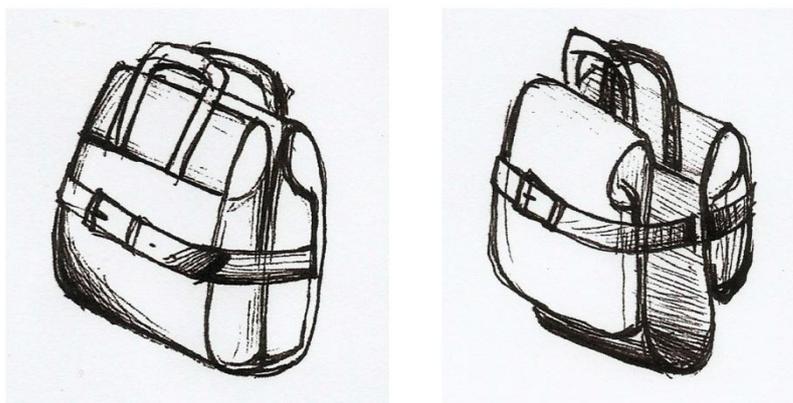

Obrázek 7 – Návrh tašky 1

5.2 Taška 2

Vzhledem k velké spotřebě materiálu je tato taška určena pro formáty A5. V první variantě pojme cca 4 knihy, což odpovídá zjištěnému průměru jedné výpůjčky na jednu osobu ve zlínské knihovně. Jednoduchým přetažením pásku a otočením kapes vznikne druhá varianta umožňující přenášet více knih i v jiných velikostech. Dále jsem uvažovala

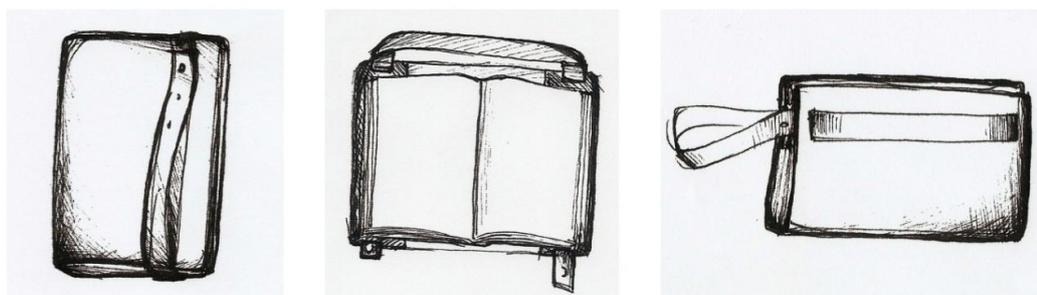
o možnosti podšívky či nástřiku barvy, jako úpravy rubu, ale vzhledem k ohýbání bych se zde nevyhnula vzniku zvlnění nebo prasklin. Také jsem sešila tvar držadel tak, aby byl pohodlný do ruky, dostatečně pevný, ale ne příliš mohutný. Taška navíc disponuje kapsičkou na kartu legitimace do knihovny. V neposlední řadě jsem uvažovala o popruhu přes rameno. Největším problémem při jeho realizaci bylo najít místo kde jej uchytit, aniž by se při rozevírání musel odepínat.

Obrázek 8 – Návrh tašky 2

5.3 Taška 3

Taška – obal vznikla na základě myšlenky pohotovostní tašky pro jednu knihu, kterou můžete mít stále po ruce. Hledala jsem optimální velikost, která by pokryla co největší škálu knih zařaditelných do velikosti A5, přičemž výšku jsem zvolila podle nejvyšší knihy tohoto formátu. Taška – obal funguje na jednoduchém principu protaženého pásku, kdy je možné přeshroubovat knoflík na druhou stranu a vytvořit tak obal uzavíratelný omotáním tohoto pásku kolem dokola.

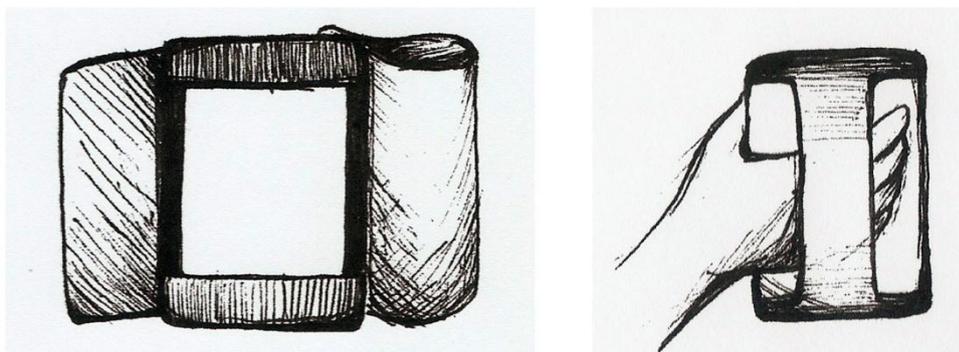
Obrázek 9 – Návrh tašky 3

5.4 Doplněk – pouzdro

Jelikož je těžké se v dnešní době vyhnout moderním technologiím, rozhodla jsem se mezi modely této kolekce zařadit i pouzdro na čtečku elektronických knih. Pokusila jsem se polidštit a zpříjemnit čtení z displeje jednoduchým obalem. Provedla jsem si krátkou rešerši pouzder dostupných na trhu. Nejdůležitějším bodem je uchycení čtečky. Nacházela jsem různé obměny od plastových výlisků přes poutka až k lepícím plochám a ne vždy se jednalo o vhodné řešení. Proto jsem se snažila zanechat jen to elementární, potřebné. Dále jsem zjistila, že většině lidí vyhovuje poutko na provlečení ruky, aby z ní čtečka tak snadno nevyklouzla, nesjela.

Obal se skládá ze dvou prvků: z poutka, které čtečku drží, a z pruhu usně, který zajišťuje obal. Při čtení, kdy by mohl zavazet, je možno jej zcela odebrat.

Na překrytí tlačítek jsem přistoupila ze dvou důvodů: první je, že když si zapamatujete, kde tlačítka jsou, je orientace snadná a vrstva usně nezmění nic na jejich funkčnosti. Druhý důvod je ten, že se čtečky ve větší míře vyrábí dotykové.

Obrázek 10 - Návrh doplňku - pouzdra

ZÁVĚR

„Kniha je v životě člověka a společnosti podobna široce a mohutně rozvětvené rostlině s daleko viditelnými vrcholky, zářivými květy, plody dávajícími život, ale také s vadnoucími a usychajícími listy, větvemi i kořeny, nemocemi a poraněními. V její rozmanitosti, životodárné síle i umírání jako by bylo zpodobněno samo lidstvo se svým údělem, nadějemi i zklamáními. Člověk dal knize vzniknout a je pouze a jen na něm, zda si ji uchová pro svůj život.“²⁴

Bylo velmi objevené uvědomit si, že kniha není jen to, co držíme v ruce a z čeho čteme, že za její výrobou stojí práce mnoha odborně školených lidí a ve své podstatě zahrnuje mnoho oborů a odvětví. Jen těžko se mi vybírala podstatná témata pro tuto práci, vždyť každé z nich by samo o sobě na jednu takovou vystačilo. A ani zdaleka jsem nevyčerpala všechny možnosti.

Doufám, že se mi podařilo dosáhnout vytyčených cílů a zhodnotit tak většinu z toho, co jsem se za dobu studia naučila. Uvědomuji si, že stále existuje spousta věcí, které bych mohla vylepšit, proto tuto kolekci vnímám jako dobrý základ pro další tvorbu. Chtěla bych rozšířit portfolio jednotlivých modelů nebo realizovat jejich různé varianty. Cítím potřebu jasněji si vymezit uživatele a jednotlivé modely jim přizpůsobit třeba i individuálně.

---

²⁴ HALADA, Jan. *Člověk a kniha: Úvod do nakladatelské specializace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993, s. 118. ISBN 80-7066-767-2.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] DE TONNAC, Philippe a Jean-Claude CARRIERE a Umberto ECO. *Knih se jen tak nezbavíme*. vyd. 1. Praha: Argo, 2010. 240s. ISBN 978-80-257-0266-6.
- [2] HALADA, Jan. *Člověk a kniha: Úvod do nakladatelské specializace*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1993. 120s. ISBN 80-7066-767-2.
- [3] PECINA, Martin. *Knihy a typografie*. Vyd. 1. Brno: Host, 2011. 224s. ISBN 978-80-7294-393-7.
- [4] KRÁL, Jindřich. *Moderní knihařství*. Vyd. 1. Brno: Knihař, Sursum, 1999. 476s. ISBN 80-9019248-3. ISBN 80-85799-49-9.
- [5] CEJPEK, Jiří a kolektiv. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002. 247s. ISBN 80-246-0323-3.
- [6] PISTORIUS, Vladimír. *Jak se dělá kniha*. Vyd. 3. Příbram: Pistorius&Olšanská, 2011. 288s. ISBN 978-80-87053-50-8.
- [7] KRÁL, Jindřich a Pavel KÁŇA. *Umění vázat knihy*. Vyd. 1. Praha: Knihař, 2011. 302s. ISBN 978-80-86292-45-8.

Elektronické zdroje

- [8] ŠMILAUER, Vladimír. 2015. *Etymologická procházka po škole* [online]. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/>
- [9] *Cestinarka* [online]. 2012. [cit. 2015-05-22]. Dostupné z: <http://cestinarka.blog.cz/1211/brante-knihu-kdo-se-nauci>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Části knihy

Obrázek 2 – Schéma cesty knihy ke čtenáři

Obrázek 3 – Plakát: Braňte knihu!

Obrázek 4 – Moodboard

Obrázek 5 – Inspirační koláž

Obrázek 6 – Původní a výsledná barva usně, použitý materiál

Obrázek 7 – Návrh tašky 1

Obrázek 8 – Návrh tašky 2

Obrázek 9 – Návrh tašky 3

Obrázek 10 – Návrh doplňku – pouzdra

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA PI: FOTODOKUMENTACE TAŠKY 1

PŘÍLOHA PII: FOTODOKUMENTACE TAŠKY 2

PŘÍLOHA PII: FOTODOKUMENTACE TAŠKY 3 A DOPLŇKU

PŘÍLOHA PIV: FOTODOKUMENTACE VŠECH MODELŮ

PŘÍLOHA P I: FOTODOKUMENTACE TAŠKY 1

PŘÍLOHA P II: FOTODOKUMENTACE TAŠKY 2

PŘÍLOHA P III: FOTODOKUMENTACE TAŠKY 3 A DOPLŇKU

PŘÍLOHA P IV: FOTODOKUMENTACE VŠECH MODELŮ

